

- [Revealing the inner world of man (Features of creation portrait of the hero of intimate lyrics Lina Kostenko in terms of art subjectivity)]. *Ukrainian language and literature*. N. 7-8, P. 83 – 93.
6. Movchun, A. 2003. Lina Kostenko [Lina Kostenko]. *Elementary School*. N. 7, P. 53–56.
 7. Nayenko, M. 2006. Porazka – ce nauka. Niyaka peremoga tak ne vchy't'... Tvorchist' L.Kostenko [Defeat is a science. No victory teaches so Creat. Creativity L. Kostenko]. *Chamber*. N. 5-6, P. 26 – 28.
 8. Ovdijchuk, L. 2002. *Vy`vchennya tvorchosti Liny` Kostenko v shkoli [Studying the work of Lina Kostenko at school]*. Ternopil`, 80 p.
 9. Panchenko, V. 2004, 2005. Samotnist` na verxiv'yax (Poeziya Liny` Kostenko v chasy` «vidly`gy`» i «zamorozkiv») [Loneliness on the tops (Poetry of Lina Kostenko in times "Thaws" and "frosts")]. *Day*. July 30, P. 18–19; *Miracle word*. N. 3, P. 54-59.
 10. Piskivecz`, T. 2010. Zitknennya unikal`nosti i budennosti (Urok vy`vchennya poeziyi Liny` Kostenko) [The clash of uniqueness and mundaneness (Lina's poetry study lesson Kostenko)]. *Miracle word*. N. 3, P. 44–45.

УДК 159.9.072:316.362(045)

DOI:10.31339/2617-0833-2020-1(28)-101-105

УМОВИ ТА СПЕЦИФІКА ПСИХОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ СІМ'Ї

Марценюк М.О.

CONDITIONS AND SPECIFICITY OF PSYCHOLOGICAL RESEARCH OF FAMILY

Martseniuk Marina

Стаття присвячена питанню здійснення психодіагностичного обстеження сім'ї. В ній надається теоретичний розгляд обставин, що становлять труднощі і перепони для отримання інформації про сім'ю. Наголошується на вмінні скласти цілісне уявлення про сім'ю, використавши системно пов'язані і доповнюючі один одного методи. Описується ряд параметрів, які потрібно врахувати при проведенні такого обстеження.

Ключові слова: сім'я, психологічний аналіз, діагностичне дослідження, сімейні стосунки, порушення взаємодії.

The article is devoted to the question of conducting a psychodiagnostic examination of a family and drawing up its social and psychological portrait. The article provides a theoretical consideration of circumstances that present difficulties and obstacles to obtaining information about family. These include the complexity of the family as a social and psychological system, the intimacy and secrecy of relationships within the family system, the lack of a unified approach to family research, the variability of family processes, and the great influence of social stereotypes on the family sphere.

The ability to draw up a complete picture of the family, using system-related and complementary methods is emphasized. A number of parameters that should be taken into account when conducting such survey are described. They include: socio-demographic characteristics of the family, general description of the family, description of marital relations, description of the child-parent relationship, description of social environment of the family and based on the obtained information general conclusions and recommendations are given.

Ke ywords: family, psychological analysis, diagnostic research, family relationships, interaction disorders.

Шлюб і сім'я належать таких явищ, інтерес до яких завжди був стійким і масовим. Для суспільства питання про знання цих соціальних інститутів і уміння направляти їх розвиток має першочергове значення вже тому, що від їх стану значною мірою залежить відтворення населення, процес соціалізації людини, створення і передача духовних цінностей.

Значення, яке сім'я набула в епоху цивілізації в суспільному і особистому житті людей, зумовило стійкий інтерес до її вивчення. При цьому впродовж тривалого часу (приблизно до середини XIX століття) сім'я розглядалася як первинний і по своїй природі моногамний осередок суспільства, пункт початку його розвитку і його мініатюрний «прообраз».

Питання вивчення сімейних стосунків і проблем, що виникають в них, є актуальною на сьогодні, оскільки має місце велика кількість негативних тенденцій в сім'ї, що призводить, в свою чергу, до виникнення серйозних проблем в суспільстві як от: збільшення кількості розлучень, відмова або відтермінування часу вступу у шлюб, зниження народжуваності, підвищення конфліктності в міжособистих стосунках та багато інших.

Сім'ю як феномен досліджували вчені від Аристотеля до Ф. Енгельса в межах теорії патріархальної сім'ї, а з розвитком та утвердженням історичного методу дослідження аналізу різних форм подружнього життя (антропологи М. Мід, Леві-Строс та ін., соціологи Т. Парсонс, М. С. Мацьковський та ін., філософи Фуко, Е. Тоффлер та інші). На сьогодні існує значна кількість вітчизняних і зарубіжних досліджень, присвячених сім'ї, проблемі сімейних стосунків. Серед них роботи Ю. Альшиної, Т. Андреєвої, А. Варги, Л. Гозмана, Н. Гришиної, Д. Деліса, І. Дорно, А. Егідеса, З. Кісарчук, М. Казаряна, В. Ковальова, С. Кратохвіла, М. Мід, Г.Навайтіса, Т. Руденко, В. Сатір, В.Століна, В. Сисенка, Л. Шнейдер, Е. Ейдемільлера, В. Юстицькіса та інших.

Беручи до уваги існування певних труднощів у збиранні інформації та проведення діагностичного дослідження сім'ї, ми взяли за мету нашої статті здійснити теоретичний розгляд обставин, що становлять труднощі і перепони для отримання інформації про сім'ю через психологічну діагностику сім'ї.

В процесі роботи був використаний теоретичний аналіз та систематизація науково-теоретичний та методичних джерел.

В даний час існують такі психологічні методи вивчення сім'ї як:

- науково-дослідні, спрямовані на теоретичне узагальнення даних, що розширюють професійний кругозір психолога-практика;
- діагностичні, за допомогою яких отримують конкретні дані, необхідні для роботи з певною сім'єю;
- корекційно-діагностичні, або психотерапевтичні, спрямовані на визначення форми і змісту корекційної роботи з сім'єю.

При цьому психологічна діагностика сім'ї передбачає розв'язання таких завдань:

- з'ясування того, чи є проблема сім'ї об'єктом впливу психолога або інших фахівців (психіатра, юриста, дефектолога тощо);
- виявлення об'єкта психологічної допомоги (дитина, її батьки, сім'я загалом);
- вибір способу впливу (індивідуальна робота з дитиною, її батьками, подружньою парою, дитиною і батьком, групою дітей, батьків, сім'єю загалом);
- психодіагностика під час корекційного впливу з метою визначення тактики корекційного процесу (реакції членів сім'ї на психолога й один на одного, особливості їхньої поведінки тощо)[4].

Будь-якому досліднику сімейних стосунків варто пам'ятати про те, що сім'я суттєво відрізняється від інших малих груп перш за все, своєю поліфункціональністю, гетерогенністю, нормативністю, «історичністю», тотальністю входження. Саме ці особливості сім'ї обумовлюють специфіку її психологічного дослідження.

Завдання вивчення і діагностики порушень сім'ї є дуже складним. В основі цього лежать наступні обставини.

1. Складність сім'ї як соціальної і психологічної системи. Сім'я включає в себе велике число всіляких стосунків і взаємозв'язків, для формування яких мають значення індивідуально-типологічні і особистісні особливості її членів; характер її соціального оточення; культурні норми, звичаї, традиції; соціально-економічні умови проживання.

2. Відсутність єдиного підходу до дослідження сім'ї і єдиного розуміння її суті. До теперішнього часу ще не вироблена загальна теорія, яка могла б стати основою для вивчення сім'ї. Замість неї є значна кількість шкіл, течій і напрямів з різними підходами до вивчення сімейної проблематики і сімейної психотерапії. Особливо це характерно для пост радянських країн, і нашої в тому числі, в яких психологія і психотерапія сім'ї знаходяться на початковому етапі свого розвитку.

3. Предметом вивчення психології і психотерапії сім'ї є та сфера соціального життя, яке схильне до впливу соціальних стереотипів. Відповідно, на формування уявлень про сім'ю в значній мірі впливає буденний досвід. Усі ми народжуємося в сім'ї і велику частину життя в ній знаходимося, тому часто-густо спираємося на обмежені знання, намагаючись зрозуміти, що є сімейними стосунками взагалі.

4. Прихованість (інтимність) багатьох подій, що відбуваються в сім'ї, а також їх мінливість і відсутність чітких контурів.

5. Мінливістю сімейних процесів, оскільки, багато різноманітних подій протікають так швидко, що можуть не помічатися навіть досвідченим спостерігачем;

6. Розкиданість даних. Цікаві для психолога явища часто можуть знаходитися в різних сферах життєдіяльності сім'ї і проявлятися в окремих моментах її життя.

Завдання, що стоять перед фахівцями, що вивчають психологію і психотерапію сім'ї, можна розбити на три групи.

- Виявлення основних параметрів сім'ї, які необхідно враховувати при її психологічному аналізі.

- Вибір методів для отримання необхідних відомостей про сім'ю і для здійснення на неї психологічного впливу.

- Отримання інформації до сімейної діагностики і психотерапії, тобто рішення найбільш загального питання: в яких випадках при вивченні труднощів клієнта або певного нервово-психічного розладу необхідно звертатися до аналізу сім'ї?[1; 2; 4].

На думку І.Г. Малкіної-Пих істотним компонентом практичної ефективності подальшої психологічної допомоги сім'ї є коректне застосування стандартизованих психодіагностичних методик. До необхідних умов, що забезпечують їх використання, відносяться:

1) глибоке оволодіння змістом основних діагностичних процедур, істотних для обстеження сім'ї, уміння їх інтерпретувати;

2) оволодіння прийомами оперативного планування психодіагностичного обстеження конкретної сім'ї, при якому пропорція стандартизованих і клініко-діалогічних методів психодіагностики, а також самої корекційно-терапевтичної роботи по втручання знаходилася би в адекватній відповідності з:

а) запитом і очікуваннями клієнта,

б) психологічним змістом і динамікою самого проблемного комплексу, який характеризує поточний (динамічний) стан сім'ї,

в) об'єктивними соціально-економічними умовами роботи психолога (платне або безкоштовне обстеження);

3) оволодіння репертуаром конкретних спеціалізованих методик стандартизованої сімейної психодіагностики, адекватних певним умовам і завданням психолога;

4) оволодіння психометрикою і застосування стандартизованих психодіагностичних методик вимірjuвального типу (тестів) [4].

Вивчення сімейного стану є фактично найскладнішим етапів роботи з сім'єю. Сьогодні існує велика кількість загальних методів і конкретних психодіагностичних методик. Однак, в процесі вивчення сім'ї важливим є не дослідження окремих сторін, а вміння скласти цілісне уявлення про сім'ю, використавши системно пов'язані і доповнюючі один одного методи.

Мова йде про складання соціально-психологічного портрета сім'ї. Він являє собою загальну характеристику соціально-психологічного стану сім'ї і містить ряд параметрів:

1) соціально-демографічні характеристики сім'ї (чисельність, вік, соціальне положення, рід занять, місце проживання членів родини);

2) загальний опис сім'ї (рівень егалітарності, форма сімейних стосунків, проблеми, що декларуються, кризові стани, рівень сімейної напруги, видимі причини сімейних труднощів, наявність девіантних моделей поведінки);

3) опис подружніх стосунків (тип стосунків, первинність шлюбу кожного з подружжя, рівень суб'єктивного контролю подружжя, тощо);

4) опис дитячо-батьківських стосунків (між поколінних стосунків, тип дитячо-батьківських стосунків, специфіка виховання, наявність материнської деривації);

5) опис соціального оточення сім'ї (рівень благополуччя зовнішнього середовища, наявність і характеристика друзів, частота конфліктів з найближчим оточенням, сімейні міфи, зовнішні фактори травматизації, тощо);

6) висновки (загальне заключення та рекомендації);

7) додатки (перелік психодіагностичних методів, результати конкретних досліджень, тощо) [3].

Процес вивчення сім'ї будується так, щоб кожний новий крок помітно наближував психолога до першоджерела порушень та надавав інформацію про пріоритетний напрямок подальшого дослідження, а також напрямок подальшої психологічної допомоги.

Перед психологами, що вивчають сім'ю, постає три основні проблеми: чи потрібно вивчати всю сім'ю, якщо до фахівця звернувся тільки один з її членів; чи існує єдина система вивчення сім'ї; які основні, найбільш адекватні шляхи і методи отримання інформації. Переважна більшість фахівців приходять до висновку, що необхідно вивчати усю сім'ю в цілому, незалежно від кількості тих, що звернулися. Проте необхідно вибрати правильну стратегію і тактику пошуку інформації. Процес вивчення сім'ї будується так, щоб кожен новий крок помітно наближав до першоджерела порушень і давав інформацію про пріоритетний напрям подальшого вивчення.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у висвітленні практичних методів конструктивного рішення сімейних проблем.

Список використаних джерел

1. Лидерс А.Г. Психологическое обследование семьи: учебн. пособие-практикум для студ. факультетов психологии ВУЗов / А.Г. Лидерс. – М. «Академия», 2007.–432 с.
2. Карабанова О.А. Психология семейных отношений и основы семейного консультирования /О.А. Карабанова. – М.: «Гардарики», 2005. – 310 с.
3. Коваль Н. А. Психология семьи и семейной дезадаптивности: учеб. пособие / Н.А. Коваль, Е.А. Калиника. – Тамбов: Изд-во ТГУ им. Г. Р. Державина, 2007. – 351 с.
4. Малкина-Пых И.Г. Семейная терапия: справочник практического психолога / И.Г. Малкина-Пых. – М.: ЭКСМО, 2008. – 856 с.
5. Эйдемиллер Э.Г. Семейный диагноз и семейная психотерапия / Э.Г. Эйдемиллер, И.В. Добряков, И.М. Никольская. – СПб.: «Речь», 2007. – 342.

References

1. Lyders, A.H. 2007. *Psykhologhycheskoe obsledovanye semy [Psychological examination of the family]*. Moscow: Akademyia.

2. Karabanova, O.A. 2005. *Psykholohyya semeynykh otnoshenyy u osnovy semeynoho konsul'tyrovannya* [Psychology of family relations and the basics of family counselling]. Moscow: Hardaryky.
3. Koval, N. A. and Kalynyna, E.A. 2007. *Psykholohyya semy u semeinoi dezadaptyvnostry* [Psychology of family and family maladaptiveness]. Tambov: University name of H. R. Derzhavyn.
4. Malkyna-Pykh Y.H. 2008. *Semeynaya terapiya* [Family therapy]. Moscow: EKSMO.
5. Eydemyller, E.H., Dobryakov, Y.V. and Nykol'skaya, Y.M. 2007. *Semeinyi dyahnoz u semeinaia psykhoterapiya* [Family diagnosis and family psychotherapy]. St.Petersburg: Rech.

УДК 378.046.4

DOI:10.31339/2617-0833-2020-1(28)-105-111

ПРОБЛЕМАТИКА ДОСЛІДЖЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО ЗДОРОВ'Я УЧИТЕЛІВ

Микитюк О., Зачепа А.М., Никитюк Г.П.

RESEARCH PROBLEMS OF TEACHERS ' EMOTIONAL HEALTH

Mykytyuk Oksana, Zacheпа Andriy, Nykytyuk Halyna

Стаття присвячена проблемам емоційного здоров'я учителів системи післядипломної педагогічної освіти. У статті автори висвітлюють результати емпіричного дослідження стану емоційного вигорання у вчителів системи післядипломної педагогічної освіти у контексті дослідження емоційного здоров'я. Дослідження проводились з використанням п'яти методик з групами вчителів, які проходили курсову підготовку у системі післядипломної педагогічної освіти. Окреслено шляхи запобігання емоційному вигоранню у педагогів (як превентивно-профілактичні, так і психокорекційні) з використанням тренінгових занять, інтерактивних технологій, інших технологій формування елементів сприятливого екоосередовища .

Ключові слова: емоційне здоров'я, синдром емоційного вигорання, вчителі системи післядипломної педагогічної освіти, сприятливе екоосередовище.

This article is devoted to the problems of emotional health of teachers working in the system of postgraduate pedagogical education. In the article, authors highlighted the results of the empirical study about the state of emotional burnout syndrome in teachers of the postgraduate pedagogical education system in the context of the study of emotional health. This research was conducted by using five methodologies with groups of teachers who were trained in the system of postgraduate pedagogical education. There are ways of preventing emotional burnout in teachers (such as prophylactic-preventive, and psycho-corrective) with the use of training sessions, interactive technologies, and other technologies of the elements of a favorable eco-environment.

The central paradigm for the formation of a psychologically stable personality, with the prevention of the burnout syndrome among teachers, is the formation of a competency-based approach to the behaviour in the intra-individual space, with the formation of cognitive consonance and the ability to change, mastering and developing one's personality and professional competency in the educational space.

Key words: emotional health, emotional burnout syndrome, teachers of postgraduate pedagogical education system, favorable ecological environment.

Проблема формування ринкових відносин, становлення в Україні європейських цінностей зумовлюють відповідні настанови до професійної освіти: не лише забезпечення потреб держави в спеціалістах різних напрямів і рівнів підготовки, а й задоволення

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>